

PORTRET BIOGRAFIC: PRIMARUL POET JOHANN NEPOMUK PREYER*

Mihaela Bedecan**

Cuvinte cheie: Johann Nepomuk Preyer, Timișoara, administrație locală, secolul al XIX-lea

Keywords: Johann Nepomuk Preyer, Timișoara, local administration, 19th century

Personalitate a vieții politice, culturale și administrative a Banatului, la mijlocul secolului al XIX-lea, Johann Nepomuk Preyer a fost un personaj complex, ancorat în istoria capitalei provinciei. Cei mai relevanți indicatori ai personalității sale au fost cei prin care s-a definit ca om de litere și foarte bun administrator, afirmație susținută de activitatea sa în domeniul creației literare, precum și de realizările îndeplinite în timpul mandatului de primar al orașului Timișoara.

O biografie a familiei, cu detalii genealogice, a fost scrisă de eroul nostru, Johann, dar mare parte a documentului s-a risipit în timpul celui de-al doilea război mondial. Părțile rămase au fost păstrate grație politicianului Franz Anton Basch¹, lider al germanilor din Ungaria. De asemenea, câteva documente referitoare la familia Preyer se găsesc în arhivele bănățene de la Timișoara, Lugoj și Oravița.² Din aceste surse istorice aflăm că latura paternă a familiei își are originile în zona orașului german Köln, unde au trăit strămoșii viitorului scriitor și om politic. Străbunicul Preyer, Georgius, a fost născut în 1618, într-o familie modestă, fiind de profesie cizmar. A avut patru copii, trei băieți și o fată. Familia

* “This work was supported by a Grant of Ministry of Research and Innovation CNCS-UEFISCDI, Project Number PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0131, within PNCDI III”.

** Institutul de Istorie *George Barițiu* al Academiei Române din Cluj-Napoca, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 12-14/ Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, b-dul Victoriei, nr. 40, e-mail: bedecanmihaela@yahoo.com

¹ Franz Anton Basch (1901-1946), născut la Zürich, doctorat la Universitatea din Budapesta. Adept al nazismului, a organizat înrolarea etnicilor germani din Ungaria în al doilea război mondial. Condamnat la moarte pentru crime de război și executat la Budapesta. Vezi Anton Peter Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutschtums* (Marquartstein: Breit Verlag, 1992), 88-89.

² Radekunde Täuber, *Johann Nepomuk Preyer. Sein Leben und Werk in Wort und Bild* (Bukarest: Kriterion Verlag, 1977), 8.

acestuia a părăsit zona de baștină din Köln și s-a strămutat la Viena, unde a rămas și unul dintre băieți, alături de părinți. Tatăl scriitorului, Georgius – purtând prenumele tatălui, împreună cu sora sa, au venit în Banat, locuind până la moarte în orașul Lugoj, în timp ce al treilea frate s-a mutat în Polonia.

Mutarea în Banat a fost determinată de numirea lui Georgius Preyer pe un post funcționăresc la Lugoj, în anul 1789. Prin cedarea Banatului Ungariei, decisă de Maria Tereza la 1778, Lugojul a devenit centrul administrativ, reședință a comitatului Caraș, ca atare, o urbe în dezvoltare, în care elita locală devine numeroasă și influentă. La cumpăna dintre secolele XVIII-XIX orașul a traversat o perioadă de ascensiune economică, lucru ce a influențat pozitiv și alte domenii precum creșterea demografică, evoluția comerțului, o piață în plină dezvoltare, consolidarea unei elite locale, a unui aparat administrativ ce deservea comitatul. Desigur, contextul a fost favorabil și prin decizia imperială de a stabili în oraș reședința comitatului, dar și prin faptul că așezarea geografică a fost extrem de benefică; orașul se afla la confluența a două drumuri principale, ce legau Banatul de Transilvania și Țara Românească, pentru că aici se intersecta traseul de la Timișoara spre Făget, ce trecea apoi munții în Transilvania, dar și calea de acces spre Orșova, care făcea legătura cu Valahia. Prin postul pe care-l ocupă, Georgius Preyer se încadra categoriei sociale elitiste, ce includea și funcționarii din aparatul birocratic foarte numeros al statului. A ocupat de-a lungul vieții mai multe asemenea posturi, dovedindu-se un fidel slujbaş al imperiului. Deși familia a rămas cu domiciliul stabil în orașul Lugoj, Georgius a acceptat slujbe și în orașele din zonă, cel din urmă post în care a funcționat fiind la Recaș.

Primul copil al familiei a fost Johann Nepomuk, personajul nostru, care s-a născut la 20 octombrie 1805. A avut o copilărie umbrată de greutatea materiale, de grijile traiului zilnic, întrucât a rămas orfan de tată la vârsta de 10 ani. A devenit, așadar, sprijinul constant al mamei și al celor patru frați mai mici. Imaginea sumbră a acelor ani apare conturată ulterior în *Schița biografică* pe care a scris-o la vârsta de 55 de ani, în care zugrăvește un oraș întunecat – văzut astfel prin ochii unui copil prea devreme maturizat, zile lipsite de bucurie și multe probleme pe care le-a traversat. A început învățătura cu un preot minorit, de la care deprinde primele lecții, iar la 13 ani a devenit elev la gimnaziul piarist din Timișoara.

Ajunge astfel într-o lume nouă, care îi era necunoscută și în care încearcă să facă față provocărilor. Urbea avea statut privilegiat, de „oraș liber regesc”, ridicat la acest rang de împăratul Iosif al II-lea în decembrie 1781³, ceea ce îi con-

³ Ioan Munteanu, Rodica Munteanu, *Timișoara. Monografie* (Timișoara: Editura Mirton, 2002), 71.

feră un regim de libertăți asemănătoare cu cele avute de orașele din Ungaria. Poziția avantajoasă a fost reconfirmată de viitorul împărat Leopold al II-lea, Timișoara având dreptul de a trimite deputați în Dietă, de a percepe vamă la tranzitarea mărfurilor, de a avea buget anual și scutiri de la anumite obligații fiscale, de a organiza târguri săptămânale, de a avea o stemă a orașului și altele. Desigur, toate acestea au înlesnit o dezvoltare economică importantă, au accelerat modernizarea, au creat o autonomie parțială față de autoritățile maghiare, dar au dus și la un spor demografic.⁴ În urma acestor decizii se păstrau avantajele acordate coloniștilor germani ce au fost aduși în oraș. Aceștia reprezentau o parte însemnată a populației, colonizați ca urmare a deciziilor politicii imperiale, cei mai mulți fiind meșteșugari și comercianți pricepuți, care au impulsivat comerțul și industria. Denumit “mica Vienă”, în concurență cu Budapesta după opinia unor călători, centrul bănățean era laudat în epocă de toți cei care l-au vizitat⁵, recunoscut pentru planul de sistematizare urbană⁶, arhitectura modernă, o rețea stradală ordonată și compactă, în care se regăseau case frumoase, străzi largi și curate.

În contrapondere, însă, apare imaginea instituției de învățământ frecventată de tânărul Johann. Gimnaziul Regesc al Ordinului Piarist din Timișoara avea un regim riguros, cu reguli stricte de disciplină și cu un program de studiu ce se desfășura în limba latină. Tânărul elev s-a acomodat regulilor și s-a integrat contextului. Ajuns însă ulterior elev la Liceul din Szeged, Johann sesizează limitele școlii timișorene, defectele sistemului școlar, primul neajuns resimțit fiind necunoașterea unor limbi curente, de circulație și lipsa unor lecturi indispensabile, la care nu a avut acces din cauza handicapului lingvistic, precum și a politicii școlare piariste care interzicea tipărituri ce nu cadrau educației piariste. În noua școală, Johann a depus mari eforturi pentru a învăța limbile maghiară și germană, pe care nu le cunoștea deloc, dar și alte limbi străine, a căutat să recupereze lecturile care îi lipseau, a început să frecventeze spectacole de teatru, interzise la liceul din Banat. Acum citește prima sa carte, lucru de care a fost marcat, fixându-l în biografia sa ca pe un eveniment major, dovadă a importanței pe care a înțeles să o acorde educației și literaturii. Își stabilește singur

⁴ Dacă la mijlocul secolului al XIX-lea populația orașului era de aproximativ 20.500 locuitori, la final de secol în oraș trăiau peste 50.000 de persoane. Vezi Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria iluminismului românesc* (Timișoara: Editura Facla, 1986), 47–48.

⁵ Constantin Golescu, *Însemnare a călătoriei mele în anii 1824, 1825, 1826* (București: Editura Minerva, 1915), 136–137; Francesco Grisellini, *Descoperirea Banatului Timișoarei. Însemnări de călătorie*, ed. Victor Neumann (Cluj-Napoca: Editura Mega, 2020), 123–130; Gheorghe Postelnicu, “Descrierea Timișoarei de către un călător turc din veacul al XVII-lea,” *Analele Banatului I* (1928), nr. 1: 57–64.

⁶ Nicolae Ilieșiu, *Timișoara, monografie istorică*, vol. I (Timișoara: Tipografia G. Matheiu, 1943), 91–93.

un adevărat program de studiu, citind febril toate operele literare la care are acces. Impresia puternică pe care a lăsat-o acest episod în viața sa este descrisă în memoriile sale⁷, în care recunoaște impactul pe care deschiderea din noul mediu școlar l-a avut asupra sa.

La baza formării intelectuale a tânărului Preyer a stat educația de tip neumanist pe care a deprins-o în mediile școlare de la Lugoj și Timișoara. Neumanismul german a fost un curent intelectual, care a promovat o atitudine ce avea în centru ființa umană, demnitatea și fericirea acesteia, evidențierea calităților umane, cu puternice reverberații în artă, legată de societate printr-o relație dinamică.⁸ Mișcarea culturală Sturm und Drang a promovat conceptele de progres, libertate, egalitate, printr-o literatură cu un pronunțat caracter militant.⁹ Glorificând antichitatea greco-latină, reprezentanții curentului neumanist au fixat ca năzuință intenția de a modela un om bun, care să aibă posibilitatea de a-și dezvolta maxim capacitățile individuale. Valorile promovate de acest curent gravitau în jurul reperelor culturale ale clasicismului: frumusețe, armonie, echilibru, ordine, rațiune, promovând o disciplină a sensibilității. Apare astfel pe scena culturală un program intelectual, idealuri artistice noi, un nou construct în promovarea valorii. La aceste influențe care se impun puternic în mediile culturale europene se adaugă cele pe care tânărul Preyer le-a dobândit în instituțiile de educație pe care le-a frecventat la Szegedin, Bratislava, Buda și Pesta, unde avea priză foarte mare un program de reforme privind nevoia înnoirilor la nivel economic, politic, național, bazat, între altele, pe educația poporului și ascensiunea socială a burgheziei. În politica Ungariei, prin aceste tendințe se dorea crearea unor condiții pentru dezvoltarea economică și obținerea unei autonomii mai mari față de Austria.

Acesta a fost punctul de pornire al preocupărilor în domeniu, perioada în care s-a declanșat dorința de a pune în practică primele tentative literare. După doi ani la Liceul din Szeged, Johann a învățat maghiara. A continuat studiile în domeniul juridic, la Oradea și la Bratislava (Pressburg), absolvind în 1824, pentru ca peste 3 ani, în 1827 să susțină, cu succes, examenul de avocatură la Pesta. Orașul Bratislava a lăsat, de asemenea, o impresie puternică asupra tânărului student. Urbea avea un renume pentru atmosfera intelectuală și artistică, cu multe teatre, o elită vizibilă prin implicarea activă în viața cetății, o puternică presă de limbă germană, care i-au deschis perspectiva unei noi viziuni.

Din acești ani datează și primele sale încercări literare, acum publicând

⁷ Täuber, J. N. *Preyer*, 12–13.

⁸ Virgil Nemoianu, *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Biedermeier* (București: Editura Minerva, 1998), 128.

⁹ Romul Munteanu, *Cultura europeană în epoca luminilor*, vol. II (București: Editura Minerva, 1981), 210–225.

poezie și un serial de aforisme în revistele “Iris”¹⁰ și “Banater Zeitschrift für Landwirtschaft, Handel, Kunst und Gewerbe”. Prima publicație a fost editată la Buda, între 1825–1828 de Carl Stielly¹¹ și Samuel Rosenthal, fiind singura revistă literară din Ungaria la acea vreme. A fost un mediu propice, în care Preyer a făcut publice creațiile sale literare, preferând gazeta datorită programului redacțional focusat pe domeniul literar. Cea de-a doua revistă în care apar poeziile sale s-a tipărit la Timișoara, prin grija editorului Joseph Klapka¹², dar ziarul era orientat mai mult spre problematica economică, așa cum arată și numele acestuia, fiind destinat agriculturii, comerțului, artelor și meseriilor. Se dezbate aici probleme economice, aspecte privind relațiile de producție, comerțul, domeniul creditelor, circulația banilor, sistemul de vămi, funcționarea societăților comerciale etc., probleme care s-au aflat multă vreme în discuția și preocupările administrației locale a orașului Timișoara și pe care Preyer le va rezolva din poziția pe care o va ocupa ulterior la primărie.

Dorința de a impune o nouă ideologie, novatoare, era vehiculată în forță în presa vremii, în publicații precum “Pressburger Zeitung” și suplimentul său “Unterhaltungsblatt”, în “Iris”, “Banater Zeitschrift für Landwirtschaft, Handel, Kunst und Gewerbe”, “Spiegel für Kunst, Eleganz und Mode” apărută sub redacția lui Samuel Rosenthal.

Influența acestor ideologii asupra lui Preyer, sub aspectul ideilor politice și formării simțului estetic, a viitoarelor teme din creația sa literară au fost de lungă durată.

În decembrie 1831 a fost pusă în scenă prima piesă de teatru a lui Preyer, banii încasați în urma spectacolului fiind donați unui spital din Timișoara.¹³ Critica teatrală a devenit o sferă de interes, un domeniu în care se face remarcant.¹⁴ Astfel a colaborat ca redactor la mai multe reviste de critică teatrală, precum “Thalia. Kritische Beurtheilung der Temeswarer Bühne-Leistungen für Gebildete. Wintercours 1830/31”, editată tot de Klapka și “Notitzen über die dramaturgische Leistungen der Bühnengesellschaft der Herren Hirschfeld und Herzog. Während des Wintercourses 1828/29 zu Temeswar”. Publică o culegere de articole despre mișcarea teatrală germană în revista vieneză “Sammler. Ein Unterhaltungsblatt”. Pentru cele mai multe creații teatrale, subiectele au

¹⁰ *Panorama von Ofen und Pesth, oder Charakter und Sittengemälde der beiden Hauptstädte Ungarns* (Leipzig: Hartmann, 1833), 230.

¹¹ Carl Stielly (1790–1849), jurnalist, critic de teatru. A.P. Petri, *Biographisches Lexikon*, 1875.

¹² Joseph Klapka (1786–1863), tipograf, jurnalist, om politic. A publicat mai multe ziare, a fost primar al orașului Timișoara. A.P. Petri, *Biographisches Lexikon*, 936–937.

¹³ Täuber, J. N. Preyer, 19.

¹⁴ Lucian Geier, “Temeswar in Wiener Theaterzeitungen,” *Neue Banater Zeitung* VII (Timișoara, 20 martie 1974): 3.

avut tematică istorică, observație ce se poate aplica și dramelor ori poeziilor pe care Preyer le va scrie, în care regăsim preocuparea pentru domeniile politic și social, cu accente ale viziunii liberale. Apropierea de mișcarea pentru reformarea societății se petrece la începutul anilor 1830. În paralel, tot acum se poate detecta un atașament față de națiunea maghiară, cultura, politica și supremația clamată a acesteia. O dovadă evidentă a fost publicarea operei *Mathias Corvinus* în care autorul se declară fidel patriotismului unguresc. Preyer recunoaște supremația națională a ungarilor¹⁵ și nu ascunde admirația față de tot ce reprezenta filonul maghiar. Era o situație paradoxală, întrucât șvabii din Banat nu împărtășeau acest gen de opinii, dimpotrivă căutau să-și susțină interesele de grup, iar poziția acestora era favorizată și de aspectul militar, stabilirea garnizoanei militare în oraș fiind un avantaj exploatat din plin. S-a creat o rivalitate nedisimulată pentru privilegiile între comitatul maghiar și orașul liber regesc Timișoara, cu statut privilegiat, așa cum era prevăzut în Diploma emisă de Iosif al II-lea la 1781, cele două entități administrative având interese opuse, contradictorii.

Câțiva ani mai târziu, în preajma revoluției pașoptiste, când Preyer a ajuns primar, mișcarea reformatoare susținută de unguri a luat amploare și s-a impus pe agitata scenă politică. Lui Preyer i s-a reproșat susținerea intereselor maghiare și îndepărtarea de nația și identitatea germană, deși acesta a încercat un compromis, tactica sa fiind aceea de a susține și consolida pătura burghezii, care în viziunea sa era o cale spre progresul general. Atitudinea promaghiară a unor germani din Ungaria și Banat, în rândul cărora s-a aflat și Preyer, a fost susținută de așteptările și speranțele pe care aceștia le aveau față de politica promovată de Ungaria, astfel că în preajma anului 1848 noțiunile de “liberal” și “maghiar” deveniseră aproape sinonime. Cu toate acestea în domeniul literar Preyer a menținut afinitățile față de literatura germană, pe care a păstrat-o un model permanent și nu a apelat la prototipurile literare maghiare decât tangențial.

Traseul său profesional a fost unul rapid ascendent, dovada calităților și ambiției personajului nostru. A început modest, îndată după finalizarea studiilor, angajându-se în slujba unei familii de nobili maghiari, pe postul de secretar și profesor personal al copiilor acesteia. Nu a rămas mult în capitala Ungariei. În 1826 s-a întors la Timișoara unde începe să practice meseria, angajându-se la Cancelaria Comitatului și la un cabinet de avocatură. Se remarcă de la început prin calitățile sale profesionale, îndeplinirea exemplară a sarcinilor de serviciu, dar și prin comportamentul decent, uman, care l-a caracterizat.

După ce a obținut diploma de avocat, în urma examenului de la Pesta, asistăm la o ascensiune rapidă. În 1830 s-a transferat din administrația

¹⁵ Täuber, J. N. *Preyer*, 21–23.

comitatului în cea a orașului Timișoara, ocupând mulți ani posturile de vice-notar și secretar al comisiei economice a orașului. A urcat scara socială, a făcut primii pași în domeniul politicii și a devenit membru al Senatului, pentru ca apoi, între 1844–1858 să devină primar al orașului liber regesc Timișoara, demnitate care l-a consacrat.

Perioada în care a ocupat funcția de primar al orașului Timișoara a fost un capitol foarte important al vieții autorului nostru. A fost o realizare majoră, având în vedere categoria socială din care a provenit, un indiciu al traseului profesional pe care l-a străbătut. Primăria funcționa atunci în Piața Libertății, cunoscută contemporanilor sub numele de Primăria veche.

De la începutul mandatului se face remarcabil pentru susținerea acordată domeniului economic, dar acesta nu a fost însă singurul căruia Preyer i-a acordat atenție. Om de cultură, a sprijinit demersurile de pe tărâmul artistic. În oraș s-a întemeiet o asociație muzicală, în 1845, iar un an mai târziu s-au pus bazele școlii de muzică. Tot atunci a început să funcționeze o academie de drept, care a fost desființată în anul 1848, în contextul tulburărilor revoluționare. O activitate remarcabilă a avut societatea de teatru “Die Temeswarer Bühnengesellschaft”¹⁶, al cărei director a fost Alexander Schmidt. Programul stagiunilor era foarte variat, atent selecționat, cu multe reprezentații, ce acopereau o largă panoplie, în care se regăseau piese de teatru, spectacole de operă, comedii, cu program dens, în patru sau cinci seri pe săptămână. La teatrul timișorean au debutat câțiva actori care au ajuns celebri pe marile scene europene, cum a fost de exemplu actrița Pepi Gallmeyer.¹⁷

Eveniment de mare impact, care a declanșat schimbări majore pe toate palierele societății, revoluția pașoptistă a fost o perioadă distinctă a mandatului lui Preyer.¹⁸ Întreaga perioadă a tulburărilor revoluționare a marcat acțiunile edilului și a instituției primăriei. Principala grijă a primarului a fost aceea de a diminua efectele conflictului asupra populației, de a asigura – în măsura posibilităților – siguranța personală a cetățenilor și a bunurilor acestora, căutând să supravegheze acțiunile ce puteau avea rezultate distructive.¹⁹ A lăsat mărturie

¹⁶ Radegunde Täuber, “Johann Nepomuk Preyer dramatisches Werk am Beispiel der Tragödie Hannibal,” *Temeswarer Beiträge zur Germanistik* III (2001): 105–116; Radegunde Täuber, Johann Nepomuk “Thaddäus Preyer – Jurist, Sozialpolitiker, Historiker, Dichter,” *Temeswarer Beiträge zur Germanistik* V (2006): 17–27.

¹⁷ Josefina Gallmeyer (1838–1884) actriță austriacă.

¹⁸ I. Munteanu, R. Munteanu, *Timișoara*, 75–81.

¹⁹ O notă informativă trimisă primului ministru, contele Lajos Batthyány, la 28 martie 1848 reflecta măsurile luate de administrația timișoreană pentru a preveni izbucnirea unor incendii, anunța arestarea celor care au instigat la violențe, dar și nemulțumirea produsă de formarea gărziilor cetățenești, care obligau populația civilă să-și părăsească familiile. Raportul indica prezența în oraș a trei batalioane de infanterie și o unitate de artilerie. Vezi: *Revoluția de la 1848–1849 din*

explicite despre eveniment, fără a detalia sau a oferi o imagine completă, rezumându-se doar la evenimentele dintre “zidurile cetății”²⁰

În 18 martie 1848, în fața primăriei, a avut loc o manifestație la care au participat peste 6.000 de persoane, entuziasmate de programul revoluționar. De remarcat structura eterogenă a adunării, atât din punct de vedere social, oameni aparținând tuturor categoriilor sociale, dar și etnic, din toate naționalitățile orașului²¹, o dovadă a puterii ideii de libertate, capabilă să alinieze sub stindardul ei mulțimi semnificative. La 23 martie tinerii români din Pesta au schițat prima petiție-program cu revendicările românilor din Banat.²² În vara lui 1848 Preyer a fost reales primar, iar Petru Cermena²³ a fost numit căpitan (șeful poliției) al orașului. Entuziasmat de curentul revoluționar, ce prefigura o configurație liberală a societății, Preyer a salutat, în cuvântarea publică rostită la 3 iulie 1848, noua lege constituțională a statului maghiar, primarul fiind în fruntea facțiunii politice din oraș care a clamat cu entuziasm constituția maghiară din martie 1848. Discursul a întărit suspiciunile ce planau deja asupra primarului și a altor lideri locali, acuzați de intenția de a adopta obiectivele revoluției maghiare. De altfel, Timișoara a trimis o delegație la adunarea de la Pesta, din mai 1848, ca reprezentantă a comitatelor Timiș și Torontal. Atașamentul față de proiectul revoluției ungare a fost originea conflictului dintre administrația locală, gestionată de Preyer și garnizoana militară, care a rămas prohabzburgică. În 3 octombrie 1848, autoritățile imperiale de la Viena au condamnat acțiunile revoluției din Ungaria, conflictul acutizându-se, ceea ce a dus la decizia Curții de a ordona dizolvarea Dietei maghiare. Evident, hotărârea s-a răsfrânt și asupra situației din Banat, întrucât provincia aparținea de Ungaria. Garnizoana militară din Timișoara a rămas în serviciul Curții Imperiale, iar la 10 octombrie generalul

Transilvania. Vol. I: 2 martie–12 aprilie 1848, red. Ștefan Pascu, Victor Chereșteșiu (București: Editura Academiei R.S.R., 1977), 158–159.

²⁰ Johann N. Preyer, *Monographie der Königlichen Freistadt Temesvár*, trad. Adam Mager, Eleonora Pascu (Timișoara: Editura Amarcord, 1995), 213.

²¹ Miodrag Milin, “Sârbii la 1848–1849 în Banat și Voivodina,” *Analele Banatului*, Serie Nouă, Arheologie-Istorie XIX (2011): 381–382.

²² I. D. Suci, *Revoluția de la 1848–1849 în Banat* (București, Editura Academiei R.S.R., 1968), 54–55.

²³ Petru Cermena (1807–1882), născut la Timișoara, în cartierul Fabric. A învățat la gimnaziul piarist din oraș, între 1820–1826. În 1829 a intrat în serviciul primăriei, remarcându-se în timpul epidemiilor de ciumă din anii 1831 și 1836 prin măsurile pe care le-a luat pentru salvarea populației. În toamna anului 1848 s-au înființat la Timișoara Consiliul de Război și Comitetul Politic-Administrativ, format din 14 membri, germani, sârbi și români. Cei trei românii aleși în aceste organisme au fost frații Petru și Andrei Mocioni și Petru Cermena. În același an a fost ales căpitan suprem al orașului Timișoara, ceea ce echivala cu funcția de prefect al poliției municipale.

Rukavina²⁴, comandantul cetății Timișoara, a dat ordin ca armata să ocupe primăria și clădirile din jur, decretând starea de asediu în cetatea Timișoara și toate suburbiile acesteia. Documentul prevedea ca rezistența în fața măsurilor impuse să fie pedepsită conform legii marțiale, erau interzise adunările ce aveau o participare mai numeroasă de 6 persoane, întregul armament deținut de populație trebuia predat gărzii naționale. Situația s-a agravat în primăvara anului următor când s-a declanșat asediul orașului, conflict militar între armata revoluționară maghiară și trupele imperiale. Cele 107 zile de asediu au afectat grav infrastructura orașului, au provocat distrugerii masive, în urma cărora un număr semnificativ de clădiri au fost ruinate sau incendiate. După instituirea stării de asediu²⁵ au existat conflicte armate între soldații garnizoanei și sfatul orașului, condus de primar, care refuzau să se supună noii ordini instituite. Acceptat ca organism de conducere, Sfatul orașului a fost însă pus în subordinea nou-înființatului Consiliu de Război, condus de comandantul cetății, generalul imperial Rukavina. Singurele competențe pe care le-a păstrat organismul orașesc vizau chestiunile de justiție civilă și administrarea orașului. Opoziția sfatului față de general a rămas neschimbată, ceea ce a declanșat multe momente de tensiune, așa cum a fost bombardamentul prelungit, de 72 de ore, în ciuda cererilor de armistițiu solicitate de primărie. Rukavina considera că atitudinea primarului și a cercului pe care-l avea în preajmă dovedeau simpatia pentru revoluția maghiară și nu loialitate față de împărat. Ca atare generalul a sancționat vinovații conform legilor de război, având acceptul generalului Coronini.²⁶

Nemulțumirea pe care autoritățile militare au manifestat-o față de edil s-a exprimat prin tratamentul personal aplicat, astfel că locuința primarului a fost pusă la dispoziția militarilor, i-au fost confiscate bunurile. După înfrângerea revoluției maghiare, autoritățile statului au ezitat să-l accepte pe Preyer în funcția de primar, numind provizoriu pe acest post pe judecătorul Marcu Popovici, pentru ca Preyer să fie reconfirmat în noiembrie 1849.

În urma revoluției, Timișoara a rămas afectată sub nenumărate aspecte, iar misiunea administrației nu a fost deloc simplă. Orașul a fost distrus, fiind necesar un program de reconstrucție. O prezentare grăitoare a situației a fost

²⁴ George Rukavina baron von Vidovgrad (1877–1849), general de origine croată, a fost numit comandant al cetății Timișoara în octombrie 1848.

²⁵ Rudolf Gräf, *Timișoara sub asediu: jurnalul feldmareșalului Georg v. Rukavina (aprilie-august 1849)*. *Contribuție documentară* (Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2008), 99–164.

²⁶ Johann Baptist de Coronini-Cronberg (1794–1880), general austriac de origine italiană, a luptat în războaiele napoleoniene și în bătăliile din Italia din timpul revoluției pașoptiste. În iulie 1849 a devenit general-locotenent și a primit funcția de comandant militar și civil asupra Voievodinei sârbești și Banatului timișean.

făcută de generalul Rukawina care, într-o cerere adresată ministrului de război, a detaliat stricăciunile rămase în urma conflictului revoluționar. Motivând că nu a găsit niciun spațiu disponibil pentru stabilirea cartierului general al comandamentului militar, Rukavina a cerut permisiunea de a muta sediul militar la Vârșeț. La acest aspect locativ se adăugau alte două impedimente, ce necesitau o rezolvare rapidă. Situația financiară dezastruoasă, cauzată de povara datoriilor pe care orașul s-a văzut nevoit să le facă, precum și gravitatea stării existente în domeniul medical, cauzată de epidemiile de tifos și holeră ce au bântuit în oraș.

După înfrângerea mișcărilor revoluționare și anihilarea tendințelor reformiste din anii 1848–1849 burghezia europeană traversează o etapă a conformismului și resemnării. Atitudinea lui Preyer nu se încadrează în această tendință generală, încercând să se adapteze unei situații pe care o considera temporară. Și-a canalizat întreaga energie în munca de administrație a orașului Timișoara, angrenându-se activ la reconstrucția urbei. A fost obligat să accepte compromisuri, a muncit mult pentru a se bucura de reușite, dar nu a încetat niciodată să creadă în idealurile liberale și democratice.

Poziția decidenților politici și gravitatea situației economice au imprimat o stare generală deprimantă. Susținătorii idealurilor liberale își văd speranțele abandonate, în urma unor evenimente precum renunțarea la constituția din 4 martie 1849 și emiterea patentei din 31 decembrie 1851, care inaugura regimul neoabsolutist. Populația orașului Timișoara a fost bulversată de decizia autorităților de a trimite aici o comisie de anchetă, o unitate a jandarmeriei și de a înființa un tribunal de război. Misiunea acestora era de a pune în practică un sistem de supraveghere strictă, în condițiile în care lipsa de încredere era generalizată, iar suspiciunile planau asupra tuturor. Presa vremii din Timișoara a avut adesea accente critice la adresa noului regim politic, acuzând știrbirea libertăților cetățenești și supravegherea excesivă la care era supusă populația. Sunt elocvente, în acest sens, și raporturile lunare pe care căpitanul orașului, Petru Cermena, le redacta despre atmosfera politică din oraș și pe care Preyer, în calitate de primar, trebuia să le semneze.²⁷ În ziarul „*Temeswarer Zeitung*”, apărut în 1852, au fost publicate știri despre procesele și condamnările pentru încălcarea legislației privind deținerea de arme (Patenta din octombrie 1852) sau monede emise în timpul revoluției, pentru opoziția față de instituțiile politice ale statului și cele care asigurau ordinea și siguranța publică. Sancțiunile aplicate variau între închisoare, aplicarea unor bățai cu bastonul, pedepse pecuniare sau prelungirea obligației serviciului militar la 4 ani. Asemenea informații se regăsesc în presă până la mijlocul deceniului șase, fiind un mijloc eficient de intimidare a populației și descurajare a actelor de dizidență. Preyer a dezaprobat

²⁷ Täuber, *J. N. Preyer*, 46–47.

aceste metode și a considerat că rezultatul era o degradare a vieții politice și un regres generalizat al societății.

După 1849, prima preocupare a lui Preyer a fost aceea de a recâștiga încredere autorităților în încercarea de a primi suportul necesar pentru a reconstrui orașul devastat de conflictul militar. În prima ședință a sfatului orașenesc, întrunită în 6 octombrie, s-a propus întemeierea a două fundații pentru invalizi, de câte 100 de guldeni, foarte posibil această inițiativă aparținând primarului. Așteptările sfatului orașului, legate de întemeierea acestor fundații, s-au îndeplinit întru totul, atitudinea revanșardă a administrației militare față de conducerea orașului s-a domolit și cetățenii orașului au primit o serie de avantaje de pe urma acestui demers. Favorurile au fost de natură financiară, ceea ce reprezenta un real ajutor pentru oraș. Astfel a fost aprobată o amânare de 3 ani a plății impozitelor, iar Ministerul de Război a plătit pentru încartiruirea ofițerilor staționați în oraș pe timpul revoluției. Se adăugau două tranșe de împrumuturi, de 100.000, respectiv 150.000 florini, cea dintâi pentru construcția morilor Ferdinand, Franz Ioseph și Elisabeta, care au devenit proprietatea orașului, iar a doua pentru repararea daunelor provocate de bombardamente, obținută în 1851, când Preyer s-a deplasat la Viena. Conducătorul administrației timișorene a profitat de această deplasare vieneză obținând încă o facilitate excelentă pentru oraș. Primarul s-a întâlnit cu guvernatorul provinciei, generalul Ferdinand Mayerhofer²⁸, din partea căruia a obținut sprijinul în problema căii ferate. Conștient de oportunitățile pe care un asemenea proiect le oferea, Preyer a primit acceptul ca orașul Timișoara să devină nod de cale ferată în zonă. În 1857 s-a inaugurat calea ferată Szegedin-Timișoara, iar un an mai târziu s-a construit prelungirea acesteia de la Timișoara la Baziaș, de aproape 120 de km, traseul fiind inaugurat în iulie 1858. În acești ani, sub conducerea dinamică a lui Preyer, orașul s-a refăcut după pagubele suferite în revoluție. În 1854 veniturile orașului au înregistrat un spor dublu față de anul 1851, orașul a fost inclus în rețeaua de telegraf, au fost introduse cărțile funciare, semnalele unei modernizări evidente. Este vizibilă evoluția din sectorul industrial, atât a fabricilor mari cât și impulsionearea afacerilor micilor meseriași. Un impuls real pentru dezvoltarea economică a orașului a fost întemeierea primului institut bancar, în 1845, Preyer fiind ales președinte al comitetului asociației, post pe care l-a deținut vreme de 10 ani. În acest demers s-a bazat pe colaborarea multor cetățeni, lista acționarilor fiind lungă, dovedind forța financiară și interesul pentru modernizarea economică manifestat de elita locală. Au participat la succesul

²⁸ Ferdinand Mayerhofer von Grünbüchel (1798–1869), general austriac, decorat de împărat pentru rezultatele militare din timpul revoluției pașoptiste. Din noiembrie 1849 până în august 1851, urmare a noii organizări militare, Mayerhofer a fost numit guvernator al Voivodinei sârbești și Banatului cu sediul la Timișoara. Vezi: A. P. Petri, *Biographisches Lexikon*, 1235–1236.

demersului cetățeni provenind mai cu seamă din pătura socială mijlocie, aparținând tuturor naționalităților care locuiau în oraș. Instituția bancară a servit ca sprijin economic și financiar în perioada postrevoluționară, în care economia a înregistrat un vizibil regres. În monografia sa despre orașul Timișoara, Preyer a argumentat efectul benefic al instituției bancare asupra tuturor straturilor sociale, demonstrând modul în care aceasta a influențat pozitiv comerțul, construcțiile, susținerea afacerilor micilor meseriași. În afară de fabricile de tutun, ce funcționau din 1846 și bere, care au deja un renume în industria de profil, a fost înființată o serie de întreprinderi, între care fabrica de lumânări, cea de săpun, de creioane, filatura de mătase, fabrica de prelucrare a pielii, fabrica de spirt, două fabrici de ulei, alte două fabrici de oțet etc. În oraș erau înregistrați 1575 de meseriași, care activau în 117 de ramuri de activitate²⁹, în 1850 fiind întemeiată Camera de Comerț și Industrie din oraș.³⁰ Desigur, aceste acțiuni au găsit un teren prielnic în politica de stat austriacă, prin care se viza susținerea ideii de Europă Centrală Mare (*Gross-Mittleuropa*), folosind Dunărea ca principală arteră de transport și eliminând astfel vămile interne.

Progresul, fără îndoială vizibil, nu a fost liniar. În acești ani, activitatea primăriei a trebuit să facă față guvernării militare, care a secătuit bugetul monarhiei, până la finalul deceniului șase. Autoritățile militare au impus o tutelă rigidă asupra conducerii orașului, opunându-se adesea inițiativelor locale și declanșând conflicte deschise cu administrația condusă de Preyer, în ciuda faptului că a doua soție a edilului era fiica fostului comandant al cetății Timișoara. Merită consemnate câteva urmări ale stării conflictuale, între care amânarea cu 5 ani a introducerii iluminatului public prin folosirea gazului (realizată în 1857) sau atacurile la adresa Societății Casa de Economii, cauzate de faptul că în timpul revoluției pașoptiste instituția acordase un împrumut guvernului revoluționar maghiar.

Consecvent planului pe care și l-a propus pentru a dezvolta urbea, Preyer nu a ezitat să recurgă la justiție pentru a apăra drepturile orașului, unele procese prelungindu-se mai mulți ani. Cele mai multe cauze au fost legate de nevoia de extindere a spațiului locuibil cu construcții în zona centurii cetății.³¹

Ambițiile și poziția politică au cauzat înlăturarea lui Preyer din funcția de primar, acesta fiind socotind prea incomod pentru autorități. Activitatea sa meritorie și rezultatele excelente obținute în administrația orașului nu au mai

²⁹ Täuber, J. N. Preyer, 41.

³⁰ Ionuț Raul Rus, "Camera de Comerț și Industrie Timișoara 1850–1938," *Analele Banatului*, Serie Nouă, Arheologie-Istorie XV (2007): 231–232; Ioan Hațegan, *Camera de Comerț și Industrie Timișoara. Repere monografice* (Timișoara: Editura Banatul, 2000), 2–10.

³¹ Ciprian Glăvan, "Defortificarea cetății Timișoara," *Analele Banatului*, Serie Nouă, Arheologie-Istorie XXI (2013): 421–430.

contat, deși acestea pot explica întârzierea demiterii sale, prelungită până la acest moment, în ciuda conflictului prelungit cu autoritățile militare, deja notoriu.³² Acușele au fost diverse, toate cu tentă politică. Pentru guvernarea noului timp edilul a devenit indezirabil din cauza ținutei liberale, a spiritului critic și prea progresist. Dimpotrivă, alții l-au învinuit de trădarea idealurilor revoluționare pașoptiste ori de atașamentul excesiv față de națiunea maghiară și deziideratele politice de libertate ale acesteia. Din aceleași rațiuni au fost blamați și alți etnici șvabi, în ciuda faptului că acestora li s-a refuzat mereu independența politică, iar conștiința apartenenței funcționa mai cu seamă la nivelul micilor comunități. Fără îndoială însă în urma revoluției pașoptiste a fost impulsionat sentimentul conștiinței de grup etnic, dovadă fiind și Petiția de la Bulgăruș, din 1849, în care s-a revendicat organizare administrativă separată pentru națiunea șvăbească, o cerere rămasă fără rezolvare.³³

În paralel cu litigiile publice, ale administrației, Preyer avea un proces personal cu Comandamentul General pentru locuința personală, aflată în interiorul Cetății, acțiune începută în justiție în anul 1846. Procesul a intrat într-o nouă fază după destituirea sa, prelungindu-se până în 1872 când s-a decis exproprierea proprietății contra unei despăgubiri, sub pretextul reconstruirii Cazarmei Petrowaradin, distrusă de bombardamentele din 1849. În final, erariul militar a plătit o compensație de 24.000 guldeni, în locul celor 114.000 guldeni solicitați inițial de primar, așa încât victoria a fost mai degrabă o satisfacție morală decât un câștig material.

La scurtă vreme după pensionarea forțată, cu o pensie anuală modestă, Preyer a părăsit orașul de care era atât de legat și s-a stabilit la Gmunden, în Austria Superioară. Nu a fost o perioadă fericită, dimpotrivă, eroul nostru a încercat nemulțumiri, frustrări și neliniști, transpuse în scrisori, în schița sa biografică și în opera literară redactată în acei ani. Dar din punct de vedere al creației artistice perioada a fost una productivă, acum fiind scrise sau finalizate mai multe opere. Preocupat de raporturile politice din Imperiul austriac, subiectele pe care le-a vizat au ilustrat preocuparea autorului pentru câteva teme predilecte, cum ar fi fenomenul luptei naționale. Acesta s-a regăsit în volumul de poezii *Ver Sacrum*, la fel în tragedia *Hannibal*, acum finalizată sau în volumele în care a scris despre lupta olandezilor împotriva Spaniei, despre războiul din Crimeea, în care acuza Rusia de politica despotică, despre lupta indigenilor din India împotriva englezilor etc. În anii exilului autoimpus a rămas în contact permanent cu mediul politicii, având convingerea că sistemul de guvernare

³² Täuber, "Johann Nepomuk Preyers dramatisches," 124.

³³ Konrad Gündisch, "Etnicii germani din România și Basarabia," în Vasile Boari, coord., *Cine sunt românii? Perspective asupra identității naționale* (Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană, 2019), 670.

antiliberală, centralizată din monarhie se va prăbuși, făcând loc unei autonomii mai largi. În octombrie 1860, prin Diploma imperială a lui Franz Joseph, se pune punct perioadei neoabsolutiste inaugurată la finalul revoluției pașoptite, iar Banatul este reîncorporat Ungariei.

Pentru Preyer izolarea impusă a durat doar câțiva ani, întrucât în 1861 fostul edil se întoarce în capitala Banatului și se angajează în serviciul comitatului, în calitate de consilier judiciar. Rămâne activ în sectorul juridic și în anii următori, devenind președinte al Judecătoriei penale, iar în 1871 prim consilier judiciar la Tribunalul regesc și vicepreședinte al Tribunalului.

La sfârșitul lui august 1876 Preyer și soția sa s-au mutat la Kirchberg am Wechsel, în Austria de Jos, unde locuia fiica lui. Corespondența cu prefectul Zsigmond Ormós arată dezamăgirea față de birocrăția statului și modul în care i-a fost calculată pensia. De altfel, întreaga corespondență a primarului-poet din acești ani are un ton decepționant, pe alocuri deprimant. Pe lângă experiențele personale dezolante pe care le-a trăit, starea sa sufletească din ultima parte a vieții a fost marcată de metamorfozele din viața politică, mai cu seamă după semnarea dualismului din 1867. Încetează să mai fie un opozant activ și adoptă o atitudine de resemnare.

Creația literară a fost o matrice definitorie pentru personajul nostru, încadrat curentului clasicismului târziu. A exploatat câteva teme predilecte, care reflectă preocupările autorului, dar și neliniștile cauzate de subiectele abordate. A elogiat frumusețea, concordia și echilibrul, dar și rațiunea și idealurile libertății, în care a crezut, considerând că au puterea de a aduce salvarea și progresul societății. Conivența cu viața politică a făcut ca paralele cu acestea să fie frecvent întâlnite în opera literară. Similitudinile se intuiesc ușor în multe dintre scrieri.

Primul studiu sociologic al lui Preyer a fost focusat pe condiția socială și materială a țăranului maghiar, tematică în strânsă legătură cu problematica dezbătută în revista lui Klapka, „Banater Zeitschrift für Landwirtschaft, Handel, Kunst und Gewerbe”, care prin articolele publicate a pus bazele conceptului capitalist în Banat, a teoretizat acest concept.

Primele creații literare al lui Preyer sunt cele lirice, în care se conturează apartenența la ideile neo-umanismului, fără a lăsa să se întrevadă influența ideilor reformatoare.

În 1838 a publicat o lucrare având titlul *Des ungrischen Bauer's früherer und gegenwärtiger Zustand, nebst einer Darstellung der Folgen und Wirkungen desselben*. Cartea a apărut la editura Hartleben din Pesta și tratează problema reformelor sociale, starea socio-materială a țăranului maghiar, din vremurile trecute până la acel moment. Analizează critic efectele poziției sociale a păturii țărănești, modul în care țăranul era tratat de către nobili, excesele la care era supus. Pe cale de consecință, Preyer susținea interesele țăranilor, insistând

asupra importanței unei legislații care să-i pună la adăpost de asemenea excese, să-i apere de abuzurile marilor proprietari de pământ. Pledoaria este dezvoltată într-un capitol sugestiv intitulat *Despre cruzimea/ barbaria domnilor de pământ*.³⁴ De asemenea Preyer demonstrează importanța educației, accesul la instrucție, ca factori motrici ai progresului, ca unică soluție de a provoca modernizarea generală a societății. Abordarea este una științifică, cu o analiză complexă, în care centrul de greutate cade pe legislația socială, care să contribuie la consolidarea autonomiei păturii țărănești. Imaginează un scenariu ce s-a dovedit rapid utopic, o societate în care forul legislativ parlamentar să consulte țăranii la elaborarea legilor și să accepte adoptarea unor reforme favorabile acestora. Modul de tratare și raportare la problematică dezvăluie că autorul era adept al democratismului, al liberalismului timpuriu moderat și critic al relațiilor sociale practicate în feudalism. Pentru a-și întări demonstrația oferă exemple concrete, modelele demne de urmat ale unor nobili liberali, care acceptau un plan gradat al reformelor, puse în aplicare treptat și în consonanță cu evoluția socială.

Speranțele autorului, dimpreună cu întreaga demonstrație se vor prăbuși sub realitatea evenimentelor din anii revoluției pașoptiste și mai cu seamă în epoca neoabsolutismului, când Preyer s-a convins că pătura privilegiaților nu va renunța la avantajele și favorurile de care se bucura și nu va accepta de bună voie să ofere și altor categorii șansa unui tratament social corect.

În același registru tematic se înscriu și creațiile *Hunyadi László. Trauerspiel in fünf Aufzügen* și *Salamon. Versepos*, în care sistemul feudal este analizat în spirit critic, cu accent pe violență, lipsa normelor morale, într-o lume ce pare întunecată de spiritul răului. Cea dintâi apărută la Viena, în 1882, o tragedie în cinci acte, centrată pe scurta viață a comandantului de oști, nobilul Hunyadi László³⁵, fiul voievodului transilvănean Iancu de Hunedoara. Victimă a intrigilor Curții și marilor familii nobiliare maghiare, acesta a sfârșit decapitat. Epopeea în versuri *Salamon* a fost publicată în gazeta „*Temesvarer Zeitung*”, în 1869, iar personajul central este de asemenea unul istoric, regele Solomon al Ungariei din dinastia arpadiană, încoronat de tatăl său, regele Andrei I, în 1057 și reîncoronat după moartea acestuia, domnind până în 1074. Pentru a-și păstra domnia acesta a declanșat un conflict familial violent, fiind însă înfrânt.

Cea mai renumită operă a sa, la care a lucrat peste un deceniu, a fost *Monographie der königlichen Freistadt Temesvár*, tipărită la Timișoara, în 1853, care a fost multă vreme singura sursă de documentare pentru istorici. Este o excelentă lucrare de istorie locală, în care desfășoară în fața cititorului

³⁴ Täuber, J. N. *Preyer*, 25.

³⁵ Ladislau Huniade (1433–1457), primul fiu al lui Iancu de Hunedoara, frate al regelui Ungariei, Matia Corvin.

o perioadă de peste 800 de ani, o convingătoare ilustrare a spiritului bănățean. Motivația demersului a fost dezvăluită chiar de autor. Preyer expune public, în cuvântul de deschidere, că intenția cu care a pornit la drum a avut o dublă justificare: aceea de a oferi timișoreanului posibilitatea de a cunoaște istoria propriului oraș, dar și aceea de a oferi o carte de vizită străinilor interesați de capitala Banatului, căutând a le stârni interesul și a-i apropia de aceasta. Era o modalitate de a crea faimă orașului pe care îl administra, de a-l face renumit, un omagiu pentru locul pe care l-a iubit mereu. Considera Timișoara cel din urmă bastion al civilizației europene înaintea Orientului, având în vedere apropierea geografică de Imperiul Otoman. Pentru Preyer, orașul respira aerul unui centru urban modern, conectat la facilitățile vremurilor prezente, o emblemă a culturii și spiritului novator. Istoria evenimentială este armonios completată cu informații demografice, economice, de istorie culturală etc., oferind o viziune complexă asupra orașului bănățean, într-un arc peste timp, pornit de trecut, adus la momentul prezentului. Cartea este bine documentată, cu informații exacte, pe care Preyer caută să le transmită obiectiv, iar valoarea lucrării este sporită de statisticile și anexele adăugate. După ce prezintă istoricul localității, în partea a doua se oprește asupra istoriei recente. Desigur, funcția pe care a ocupat-o în oraș a contribuit la bogăția informațiilor, la viziunea de ansamblu pe care o schițează. Conștient de peisajul multiethnic al orașului, Preyer face o pledoarie pentru toleranță, pentru pluralism cultural și lingvistic, socotind că acestea sporesc farmecul urbei. În fapt, aceste argumente vin să susțină convingerile sale liberale. Volumul îmbină astfel într-un echilibru bine conturat simțul literar cu rigoarea competențelor administrative, rezultând o scriere în care istoria faptelor exacte ni se dezvăluie într-o prezentare literară admirabilă. Volumul constituie un argument solid în demonstrarea atașamentului pe care Preyer l-a nutrit față de “bunul nostru oraș”, cum îl prezenta într-o cuvântare publică.³⁶

Tema mișcării naționale, care se întruchipează într-un manifest politic, din care transcende realitatea pe care a trăit-o, dar și convingerile politice personale sunt bine surprinse în dramele *Canova. Dramatisches Gedicht in fünf Akten* (1853) și *Die Sulioten. Trauerspiel in fünf Akten* (1854), ambele apărute la Leipzig, la Brockhaus, în cel din urmă volum fiind tratată lupta pentru libertate a grecilor, cu referințe vădite la aspirațiile maghiare de libertate.

Ediția poetică *Ver Sacrum. Gedichte*, tipărită la Gmunden, în 1858, în perioada imediat următoare părăsirii Timișoarei, poartă amprenta epocii Concordatului din 1855, dintre Austria și Sfântul Scaun, unele creații părănd a fi un protest împotriva dominației ultramontanismului. Preyer intenționa ca

³⁶ Preyer, *Monographie*, 225.

după acest volum să publice o ediție în care să strângă întreaga sa creație literară, dar într-o scrisoare către Pesty³⁷ își exprima îndoiala despre reușită.

Un alt volum de poezii cu un caracter religios a fost epopeea *Salamon* (1869), în care se dezvăluie o viziune teologică influențată de panteism.

Întâmplările la care Preyer a fost părtaș în timpul conflictului revoluționar pașoptist au fost surprinse cu acuratețe în cunoscuta piesă de teatru drama *Hannibal*³⁸. *Trauerspiel in fünf Aufzügen*, tipărită la Viena în 1882, dar scrisă la mijlocul secolului al XIX-lea, în anii imediat următori revoluției. *Hannibal* este considerată opera sa cea mai matură. Eroul este marele om politic și general cartaginez, unul din cei mai renumiți comandanți din istoria militară, un dușman recunoscut al Imperiului Roman. Acțiunea se întinde pe o perioadă de peste trei decenii, de la victoria de la Cannae³⁹, din 2 august 216 î.e.n., până la moartea lui Hannibal, 183 î.e.n., la curtea regelui Bitiniei, Prusias I. Este un exemplu edificator despre viziunea pe care autorul a împărtășit-o despre evenimentul revoluționar pe care l-a trăit cu mare intensitate. Textul tragediei creionează paralele evidente cu situația din Banat în anii conflictului, zugrăvind scene din realitatea traversată de autor.⁴⁰ Izbește concretul situației în actul ce descrie poziția în care se găsea senatul Cartaginei când armata romană, mult mai numeroasă, le invadase teritoriul. Situația decisivă în care se găseau cartaginezii impunea două alternative, o rezistență fără șanse sau o capitulare. Tabloul este asemănător cu împrejurările prin care a trecut orașul Timișoara și conducerea sa în ședința din 12 octombrie 1848. Replica eroului piesei, Hannibal, atunci când sfătuia senatul să accepte condițiile unei păci impuse, deși condițiile erau foarte dure, este aceeași cu cea rostită de primarul Preyer către membrii sfatului orașului Timișoara, când i-a sfătuit să se supună ordinelor autorităților militare austriece, deși nu era de acord cu regulile acestora. Mai mult, parte a scenelor piesei par să susțină lupta maghiarilor pentru libertate, prezentă în timpul revoluției pașoptiste. Preyer a dorit să pună în scenă piesa, oferind manuscrisul câtorva teatre austriece, dar nu a fost acceptat.

Producția literară este completată cu mai multe povestiri, poezii, dar și articole, studii și analize politice apărute în gazetele vremii, cu deosebire în "Temesvarer Zeitung", dar și în "Delejtü. A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye". A fost apreciat studiul sociologic *Der Zustand der Juden im Banate im 18. Jahrhundert*, apărut în 1873, în germană și maghiară. Este o radiografie despre

³⁷ Pesty Frigyes (1823–1889), născut la Timișoara, istoric, arhivist, membru al Academiei Maghiare, activ în viața politică și culturală a orașului, autor a numeroase volume de istorie.

³⁸ Täuber, "Johann Nepomuk Preyers dramatisches," 113–162; Täuber, *J. N. Preyer*, 58–60.

³⁹ Bătălie din cel de-al doilea război punic, în care armata cartagineză condusă de Hannibal a învins armata romană.

⁴⁰ Täuber, *J. N. Preyer*, 37–38.

starea evreilor bănățeni în secolul al XVIII-lea, în care susține drepturi egale pentru evrei cu a celorlalte nații. În virtutea idealurilor sale democratice Preyer a clamat aceste idei și în timpul revoluției, când a intervenit cu energie pentru drepturile evreilor. Textul a fost prezentat în adunarea generală a Societății pentru arheologie și istorie. Asociația a stat la baza viitorului muzeu al Banatului, fiind întemeiată de Zsigmond Ormós⁴¹, care a fost și primul președinte. Preyer a ocupat funcția de vicepreședinte, fiind unul din cei mai entuziaști susținători.

Opera sa a fost influențată de curentele literare ale vremii, fără a aduce un suflu novator în viața literară. Firul roșu apare însă lesne vizibil, o radiografie a proceselor social-politice, pe care le-a examinat din perspectiva celui care le-a trăit. Constantele ideologice au rămas și sunt în corelație cu principiile pe care le-a afișat întreaga viață despre preceptele libertății, progresului, umanității, loialității. A traversat multe episoade dificile în viața sa, dar a păstrat convingerea că, în ciuda înfrângerilor personale, important era mesajul liberalismului, libertății. Se pot identifica două canale de transmitere publică a ideologiei lui Preyer: tribuna politică, de care a beneficiat ca urmare a funcțiilor publice pe care le-a ocupat, și apoi creația literară, scrierile prin intermediul cărora a răspândit ideile în care a crezut. Ambele fațete, cariera și opera sa, probează un exercițiu intelectual remarcabil care susține anvergura personajului, cu zbaterele, năzuințele și speranțele sale.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial toate manuscrisele sale au fost distruse. Opera sa literară a avut un ecou slab, ceea ce i-a accentuat starea de dezamăgire de la finalul vieții. Motivația acestei palide receptări publice poate avea mai multe cauze, începând cu cele politice în care se găsea Banatul și orașul Timișoara în acea vreme. Orașul era centrul comitatului, sediul unei garnizoane, capitala unei provincii în care s-au petrecut schimbări politice majore. În al doilea rând, Preyer se găsea într-un dublu conflict. A scris întreaga sa operă în limba germană, dar convingerile sale politice erau antihabsburgice; oponent declarat al regimului neoabsolutist, Preyer nu a fost agreat de reprezentanții autorităților, dar nu a fost apreciat nici de maghiarii liberali, care erau naționaliști. Un alt motiv a fost apariția întârziată a multor volume, la distanță mare de momentul în care au fost concepute, astfel încât unele nu mai erau de actualitate. Este și cazul operei *Hannibal*, a cărei problematică nu doar că își pierde actualitatea, ci suferă o distorsionare a mesajului inițial. Creația se întruchipă într-un text-apel, prin care susținea idealurile de libertate ale națiunii maghiare, devenită apoi, după 1867, părtașă la o nouă eră politică, într-o transformare decepționantă pentru etniile ce trăiau în Ungaria.

⁴¹ Zsigmond Ormós (1813–1894), născut la Pecica, de formație jurist, a fost politician, istoric de artă, fondator al muzeelor din Timișoara.

Viața personală nu a fost lipsită de tragedii. S-a căsătorit în 1830, la vârsta de 25 de ani, cu Josepha Nosedá, fiica unui farmacist timișorean, căsătorie din care au rezultat cinci copii, din care a supraviețuit doar fiica cea mai mare, Isabella. Aceasta l-a îngrijit în ultima parte a vieții. Rămas văduv în 1850, se recăsătorește cu Hermine Fischer von See, al cărui tată a fost comandantul militar al cetății Timișoara, dar nu a mai avut copii.

A murit la 83 de ani, în 12 octombrie 1888, rămânând în memoria locului ca unul dintre primarii cei mai destoinici și energici ai urbei, cel care a schițat planul modern al orașului și a aliniat capitala Banatului în galeria marilor orașe europene.⁴² La moartea sa un articol din „*Temeswarer Zeitung*” remarcă două aspecte ale activității lui în funcția de primar al urbei bănățene. În primul rând, erau elogiabile meritele incontestabile în accelerarea dezvoltării economice a orașului, care apar evidențiate având în vedere perioada în discuție, anume anii dificili ce au urmat revoluției pașoptiste. În acei ani tulburi, Preyer a izbutit să ducă la bun sfârșit mai multe proiecte, dovedindu-se unul din primarii cu cele mai multe realizări, care a reușit să contureze imaginea unui oraș modern, al cărui întemeietor a fost considerat, cu o economie în dezvoltare, cu proiecte ce au înnoit fața localității. S-a dovedit un geniu al finanțelor, calitate care s-a materializat în numeroase realizări din domeniul economic. Al doilea aspect reliefat în presă aducea în prim plan poziția corectă, imparțială, dovedită în timpul revoluției de la 1848. Din cauza evenimentelor revoluționare și a urmărilor declanșate de acestea, putem spune că Preyer a avut o misiune foarte dificilă, căreia i-a făcut față cu succes, în pofda nenumăratelor impedimente traversate.

Fiica sa Isabella, care a murit fără copii la 1899, a dispus prin testament întemeierea unei fundații Preyer. În 1902, cele 28.000 de coroane din capitalul fundației au revenit orașului Timișoara. Potrivit dispozițiilor din testament, banii trebuiau direcționați către două spitale, din Lugoj și din Timișoara și către o casă de copii orfani din Timișoara.

Johann Nepomuk Preyer a fost fără îndoială o personalitate complexă. Poet, dramaturg, ziarist, om politic, a fost autorul a numeroase creații literare, a mai multor studii din presa vremii, dar și primarul care a orientat orașul Timișoara spre modernitate. Numele și activitatea sa rămân legate de capitala Banatului, orașul pe care l-a iubit, l-a servit și i-a consacrat parte din viața sa, iar dacă urbea bănățeană are astăzi fața cunoscută și apreciată, datorează acest lucru și inimosului primar Preyer, devotamentului și abnegației acestuia.

⁴² Franz Liebhard, „Ein großer Mann des Banats,” *Neue Banater Zeitung* I (Timișoara, 21 mai 1968): 2.

A BIOGRAPHIC PORTRAIT: JOHANN NEPOMUK PREYER, THE MAYOR-POET

Abstract

The study presents the biography of Johann Nepomuk Preyer, the first mayor of the modern town of Timișoara. His complex personality was defined by his remarkable activity both in local administration and literature. The first contact of the young Preyer with education took place in his native town Lugoj; he went on with studying in Timișoara and Szeged, Bratislava and Pest. He had a rapid professional way. Having come back to Timișoara, after he had obtained the advocate diploma, he was appointed in the county administration and began to activate in the political field. The 14 years he managed the Mayoralty of the Banat seat constitute a distinct chapter of his life. He succeeded to change the town shape, to lay the foundations of a modern administration and of a town sharing modernity. He understood the importance of supporting economy and also the bourgeois class. He had not a comfortable mandate, as he had in contrary to pass the difficult period of the Revolution of 1848 and of the years after, with the whole inconvenient picture the event had unleashed. His ambition to succeed in reconstructing the town came true after a continuous effort, and so that was the city father's real reason to be gratified. His political opinions he had frequently publically exposed led to his removing from that function and to his departure from the Banat. His firstly concerned himself with literature during his youth when started to publish in the papers at the time. He was always interested in the questions of liberty, national movement, and social relations and those were also the main subjects of his literary work. Mayor Prayer stays linked with the modern name of Timișoara, a reference point in the administrative history of the city.